

อุตสาหกรรมการตีพิมพ์: การเปลี่ยนความรู้ให้เป็นสินค้า และการต่อสู้ต่อรองเพื่อสร้างการเข้าถึงที่เป็นธรรม

“Sci-Hub is the most controversial project in modern science.
The goal of Sci-Hub is to provide free and unrestricted access
to all scientific knowledge.”

“Emancipation and democratisation of knowledge”
(Sci-Hub, n.d.)

นักวิจัยที่สนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลและผลงานตีพิมพ์ที่เปิดกว้างฉายภาพให้เห็นว่า งานวิจัยคือบทสนทนาทางความรู้ที่สำคัญ การทำให้บทสนทนาทางวิชาการมีความต่อเนื่องจึงจำเป็นต้องทำให้ช่องทางในการเข้าถึงความรู้เอื้อต่อคนทุกคน อีกทั้งการเข้าถึงความรู้ที่เปิดกว้างคือโอกาสสำคัญในการสร้างมรดกทางความรู้ของมหาวิทยาลัยในฐานะชุมชนทรัพยากรแห่งความรู้ที่จะมีคุณูปการต่อมนุษยชาติ ด้วยเหตุนี้ ผู้คนนอกวงวิชาการควรสามารถเข้าถึงความรู้เพื่ออ่าน ทำความเข้าใจ และใช้ประโยชน์จากบทความวิชาการเพื่อสร้างความเจริญงอกงามให้แก่ความรู้ของตนเอง (Chan et al., 2020)

กระนั้นก็ดี แม้ความรู้จะสำคัญต่อการสร้างสังคมที่ดีงาม ทว่าการเข้าถึงความรู้ในยุคปัจจุบันประสบกับข้อท้าทายหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่สำนักพิมพ์หลายแห่งต้องการให้ผู้อ่านควักเงินซื้อสิทธิเพื่อเข้าถึง ผลก็คือหลายคนอาจดาวน์โหลดผ่านการฝากเพื่อนที่เรียนในมหาวิทยาลัยใหญ่ ๆ ซึ่งทำการซื้อ “สิทธิ” ในการเข้าถึงฐานข้อมูลที่เป็นแหล่งรวมขององค์ความรู้ทุกศาสตร์ตั้งแต่สาขากะเบียดยันเรือรบ แต่หากพวกเขาไม่ได้อยู่ในแวดวงมหาวิทยาลัย การเข้าถึงความรู้เพื่อพัฒนาตนเองและสังคมคงไม่ถนัดนัก ในแง่นี้ จึงไม่แปลกที่หลายคนหันไปใช้ช่องทาง “ธรรมชาติ” เพื่อเข้าถึงความรู้ หรือที่หลายคนรู้จักกันในชื่อเว็บโจรสลัดโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย บทความ จะมีก็เพียงคำอินเทอร์เน็ตเท่านั้น

บทความชิ้นนี้จึงมุ่งฉายภาพให้เห็นถึงข้อจำกัดในการเข้าถึงความรู้ภายใต้ระบบการตีพิมพ์ในยุคปัจจุบัน รวมถึงยังชี้ให้เห็นการต่อสู้ต่อรองเพื่อสร้างระบบการเข้าถึงความรู้ที่เป็นธรรมมากยิ่งขึ้น

การทำให้ความรู้เป็นสินค้า (commodification of knowledge)

การศึกษาของ Fuchs and Sandoval (2013) ชี้ให้เห็นว่าการสร้างความรู้วิชาการ (knowledge production) คือการผลิตและการใช้ความรู้ร่วมกัน (production and

consumption of common knowledge) เหตุเพราะผู้เขียนงานวิชาการมีจุดยืนทางความคิดบนฐานของความรู้ที่มีอยู่ก่อนหน้านี้โดยการอ้างอิง วิพากษ์วิจารณ์ และสร้างข้อถกเถียง ในแง่นี้โดยเนื้อแท้แล้ว ความรู้วิชาการคือ Common Good หรือความดีร่วมกัน กล่าวคือ การสร้างความรู้ใหม่จำเป็นต้องอาศัยฐานจากความรู้ที่มีอยู่ก่อนหน้านี้ ในท้ายที่สุดความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ก็จะกลายเป็นฐานแก่ความรู้ในอนาคตต่อไป ในแง่นี้ การเขียนบทความขึ้นหนึ่งเรื่องจึงมิใช่การสร้างสรรคขึ้นงานโดยคนคนเดียว หากแต่เกิดขึ้นจากกระบวนการสื่อสารทางวิชาการซึ่งผู้คนมากมายหลายตาต่างก็มีส่วนร่วมในการผลิตสร้างความรู้จากฐานสู่ฐานเป็นเวลาหลายยุคหลายสมัย ดังนั้นผู้เขียนงานวิชาการจึงมีผลประโยชน์ร่วมกันในกรณี que ความรู้ที่สร้างขึ้นสามารถเข้าถึงได้โดยไม่ต้องจ่ายเงินเพื่อศึกษาค้นคว้าข้อมูล เหตุเพราะการจ่ายเงินเพื่อเข้าถึงความรู้ส่งผลกระทบต่อ การถ่ายทอดและสื่อสารความรู้ซึ่งจะส่งผลต่อการสร้างความรู้และการสร้างข้อถกเถียงในวงวิชาการอีกต่อหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันพบว่า การตีพิมพ์ผลงานวิชาการได้ถูกทำให้กลายเป็นสินค้าที่สามารถซื้อขายได้ในตลาด (marketable goods) (Bauwens and Friant, 2023) แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนฐานของอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ที่มุ่งสร้างการแข่งขัน (the promotion of competition) สำนักพิมพ์ที่เน้นกำไรหลายแห่งได้โอบรับแนวคิดนี้มาใช้ในการจัดการระบบการตีพิมพ์ (Chan et al., 2020)

ดังที่ Alexandra Elbakyan ผู้ก่อตั้งเว็บไซต์ Sci-Hub ชี้ให้เห็นว่าบริษัทยักษ์ใหญ่ที่ครอบงำการตีพิมพ์ เช่น Elsevier ไม่ใช่ผู้สร้างผลงานวิชาการ เหตุเพราะผลงานวิชาการหลายชิ้นในเว็บไซต์ถูกเขียนโดยนักวิจัยผู้ซึ่งไม่ได้รับเงินค่าตอบแทนจาก Elsevier กล่าวคือผู้เขียนหลายคนไม่ได้รับเงินค่าตอบแทน แต่เหตุผลที่พวกเขาจำเป็นต้องส่งผลงานไปตีพิมพ์ก็เพราะแรงกดดันหลายประการ เช่น Elsevier คือวารสารที่ถูกเรียกว่า “high impact” journals หากนักวิจัยต้องการการยอมรับ และต้องการความก้าวหน้าด้านการทำงาน จึงจำเป็นต้องตีพิมพ์ผลงานในวารสารเช่นนี้ (Basilio, 2025)

ในแง่นี้ นักวิจัยในฐานะผู้ผลิตความรู้ที่แท้จริงกลับไม่ได้รับค่าตอบแทนจากระบบโครงสร้างการตีพิมพ์ที่นักวิจัยทำงานให้ ในทางกลับกัน นักวิจัยถูกกดดันให้สร้างประโยชน์ต่อตลาดที่ผูกขาด (monopolistic market) ที่ไม่ได้ให้คุณค่าต่อความรู้เพื่อความอยู่ดีกินดีของสังคม หากแต่ให้ความสำคัญกับความสามารถในการสร้างผลกำไรต่อเจ้าของวารสาร สะท้อนให้เห็นจากการที่สำนักพิมพ์รายใหญ่ เช่น Elsevier บังคับให้นักวิจัยส่งบทความเพื่อตีพิมพ์เพื่อแลกกับความก้าวหน้าทางอาชีพการงาน แม้พวกเขาจะไม่ได้เงินค่าชดเชยจากแรงที่ลงไปก็ตาม ดังนั้นการควบคุมแบบผูกขาด (monopolistic control) ในการตีพิมพ์ผลงานวิชาการ และการขูดรีดนักวิจัยตีแผ่ให้เห็นถึงกระบวนการทำให้ความรู้ถูกทำให้เป็นสินค้า และระบบการตีพิมพ์ในยุคปัจจุบันเปรียบได้กับการกดขี่ขูดรีดของทุนนิยม (capitalist exploitation) (Basilio, 2025)

จึงกล่าวได้ว่าสำนักพิมพ์รายใหญ่หรือวารสารคือผู้ที่ครอบครองความรู้และนำมาขายต่อให้ผู้คนสังคมได้เข้าถึง สำนักพิมพ์และวารสารจึงเปรียบได้กับเจ้าที่ดิน เนื่องจากครอบครองความรู้และคิดเงินเพื่อเข้าถึงทรัพย์สินของพวกเขา จุดนี้เอง ความรู้จึงเปรียบได้กับสินค้า รวมไปถึงยังมีกฎหมายหลายส่วนที่เอาผิดคนที่คิดจะขัดปิ่นสิทธิในทรัพย์สินเช่นนี้ ผลที่ตามมาคือ การผูกขาดน้อยราย (Oligopoly) ในการเข้าถึงความรู้ ทั้งนี้ สำนักพิมพ์และวารสารรายใหญ่สามารถทำการผูกขาดได้ก็ด้วยการคิดเงิน และคิดค่าธรรมเนียมในการตีพิมพ์บทความ (Article Processing Charges (APC)) ดังที่ Fuchs and Sandoval (2013) ชี้ให้เห็นว่าสำนักพิมพ์ที่แสวงหาผลประโยชน์ได้ทำให้ความรู้กลายเป็นสินค้าโดยการคิดค่าทำเนียมสูง ๆ และบูดรีดแรงงานนักวิชาการที่ไม่ได้รับค่าจ้างซึ่งพวกเขาทำการเป็นผู้ทรงที่อำนาจและแก้ไขบทความโดยไม่มีค่าตอบแทน ดังนั้น สถานการณ์เช่นนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนความรู้ให้กลายเป็นทรัพย์สินส่วนตัว (Basilio, 2025)

ในปี 2560 พบว่า อุตสาหกรรมการตีพิมพ์งานวิชาการ (the academic publishing industry) มียอดขายทั่วโลกใกล้เคียงกับอุตสาหกรรมดนตรีและภาพยนตร์ กล่าวคือรายได้รวมทั้งหมดมากกว่า 19,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ทั้งนี้พบว่า อัตรากำไรประมาณร้อยละ 40 ตกอยู่ในมือของบริษัทที่ครอบงำการตีพิมพ์งานวิชาการ 5 แห่ง ได้แก่ Elsevier, Black & Wiley, Taylor & Francis, Springer Nature, และ SAGE ซึ่งควบคุมตลาดการตีพิมพ์มากถึง 3 ใน 4 ส่วน (Bauwens and Friant, 2023)

การต่อสู้เพื่อเข้าถึงความรู้อย่างเป็นธรรม

การครอบงำระบบการตีพิมพ์ของบริษัทไม่กี่เจ้าในอุตสาหกรรมการตีพิมพ์ นำมาซึ่งการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็น การทำให้ความรู้กลายเป็นสินค้า ราคาเข้าถึงความรู้ที่แพงทำให้คนและสถาบันที่มีเงินน้อยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศยากจนเข้าไม่ถึงความรู้ การทำให้ความรู้ที่สร้างขึ้นจากงานวิจัยที่ได้รับทุนจากภาษีประชาชนให้กลายเป็นทรัพย์สินส่วนตัว การบูดรีดแรงงานนักวิชาการผู้ซึ่งทำงานโดยไม่ได้รับเงินทั้งในการรีวิว บรรณาธิการ และผู้เขียน และการได้กำไรมหาศาลจากอุตสาหกรรมการตีพิมพ์ (Fuchs and Sandoval, 2013)

ความย้อนแย้งและความไม่เป็นธรรมข้างต้น นำมาสู่การผลักดันให้เกิดการเข้าถึงความรู้โดยปราศจากข้อจำกัด เช่น ใน Latin America พบว่าวารสารส่วนใหญ่ถูกบริหารจัดการโดยคณะต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย ขณะที่ใน South Africa พบว่ามีการนำโมเดลการเข้าถึงความรู้แบบเปิดกว้างมาใช้กับสำนักพิมพ์อิสระหลายแห่งเพื่อแบ่งปันความรู้ (Chan et al., 2020)

การต่อสู้ที่สำคัญอันเป็นผลมาจากการทำให้ความรู้กลายเป็นสินค้าคือ การสร้างช่องทางเข้าถึงความรู้ผ่าน Sci-Hub, SciELO, และ PLoS ซึ่งก่อตั้งโดย Alexandra Elbakyan คือรูปแบบที่ชัดเจนของการต่อสู้กับการสร้างกำแพงเข้าถึงความรู้ของสำนักพิมพ์ยักษ์ใหญ่ แม้เธอจะ

ถูกฟ้องร้องและถูกห้ามเดินทางเข้าหลายประเทศ ทว่า Sci-Hub ยังคงเป็นสัญลักษณ์ของการต่อสู้เพื่อการเข้าถึงความรู้อย่างเป็นประชาธิปไตย (democratized knowledge) ที่ท้าทายความชอบธรรมของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา (intellectual property laws) โดยการเสนอให้เกิดการเข้าถึงความรู้อย่างถ้วนหน้า (free access to scientific articles) (Basilio, 2025)

อนึ่ง Alexandra Elbakyan ชี้ว่า สถานการณ์การตีพิมพ์ผลงานวิชาการแตกต่างจากอุตสาหกรรมภาพยนตร์และดนตรี ในแง่ที่ว่าบทความในเว็บไซต์ถูกเขียนโดยนักวิจัย แต่นักวิจัยกลับไม่ได้รับเงินจากเจ้าของวารสาร นี่จึงเป็นความแตกต่างสำคัญจากอุตสาหกรรมภาพยนตร์และดนตรี เพราะผู้สร้างผลงานได้รับเงินจากการขายผลงาน (MacDonald, 2016)

บทส่งท้าย

ในยุคสมัยที่ความรู้คือเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศ การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์จะเกิดขึ้นไม่ได้เลย หากเราไม่สร้างระบบที่เอื้อต่อการให้ผู้คนในสังคมได้มีโอกาสเข้าถึงความรู้อย่างทั่วถึง การเข้าถึงความรู้ที่ทั่วถึงจึงมีความสำคัญอย่างมาก

กระนั้นก็ดี แม้จะมีการต่อต้านจากหลายภาคส่วนเพื่อพัฒนาระบบการตีพิมพ์ให้ดียิ่งขึ้นดังที่กล่าวไป ทว่า การเข้าถึงความรู้ยังมีข้อจำกัดหลายประการ เหตุดังนี้ จึงถึงเวลาที่เราต้องขบคิดถึงแนวคิดการถือครองความรู้ร่วมกัน (collective ownership and collaboration) โดยการทำให้การเข้าถึงความรู้เป็นประชาธิปไตย (democratising access to knowledge) เพื่อสร้างหลักประกันว่างานวิจัยได้สร้างคุณประโยชน์ต่อสังคม และเสริมพลังให้กับผู้คนและสังคมเพื่อสร้างประโยชน์และใช้ประโยชน์จากความก้าวหน้าด้านความรู้โดยปราศจากการขวางกั้นจากแนวคิดที่เอาผลกำไรเป็นที่ตั้ง (profit maximization) (Basilio, 2025: 107)

บทความเช่นนี้มิได้ให้คำตอบว่า การเข้าถึงความรู้ผ่านช่องทางธรรมชาติหรือเว็บเถื่อนนั้นผิดหรือถูกแต่อย่างใด เพียงแต่ต้องการอธิบายพลังเบื้องหลังที่ขับเคลื่อนให้เกิดช่องทางการเข้าถึงความรู้ด้วยวิธีเช่นนี้ ซึ่งเป็นผลพวงมาจากการทำให้ความรู้การเป็นสินค้าผ่านระบบทุนนิยมเท่านั้นเอง อนึ่ง เนื้อหาในบทความชิ้นนี้มาจากแหล่งข้อมูลที่เข้าถึงได้ฟรีโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

ผู้เขียน

อาทิตย์ ภูบุญคง

เอกสารอ้างอิง

- Bauwens, T., Reike, D., & Calisto-Friant, M. (2023). Science for sale? Why academic marketization is a problem and what sustainability research can do about it. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 48, 100749.
- Basilio, S. G. (2025). Knowledge Production and Intellectual Property: A Perspective on Scientific Publications in the Capitalist System. *tripleC: Communication, Capitalism & Critique*. Open Access Journal for a Global Sustainable Information Society, 23(1), 94-109.
- Chan, L., Hall, B., Piron, F., Tandon, R., & Williams, L. (2020). Open Science beyond open access: For and with communities. A step towards the decolonization of knowledge. The Canadian Commission for UNESCO.
- Fiona MacDonald, F. (2016). Researcher Illegally Shares Millions of Science Papers Free Online to Spread Knowledge. Retrieved from https://www.sciencealert.com/this-woman-has-illegally-uploaded-millions-of-journal-articles-in-an-attempt-to-open-up-science?fbclid=IwY2xjawL-kxdleHRuA2FlbQIxMQABHqg7_BFM_Xe1bvUNjOyZXSYNdM1Oy7qvwyu5vbSyqNMQH0cT40VB2ohTRfw7_aem_txrq-HkIzJRtn5eIE3vecw (5 August 2025).
- Fuchs, C., & Sandoval, M. (2013). The diamond model of open access publishing: Why policy makers, scholars, universities, libraries, labour unions and the publishing world need to take non-commercial, non-profit open access serious. *TripleC: Communication, capitalism & critique*, 11(2), 428-443.